

почетный гражданин **Д.Д. Пиличев** скончался в ночь на 16-е сего декабря. Панихида на дому 17 декабря в 12 час. дня. О времени выноса тела будет объявлено особо» [10].

18 грудня 1913 р. «Мариупольская жизнь» опублікувала некролог від імені Мариупольської міської думи, в якому, з-поміж іншого, йшлося про непересічну роль Пілічева, як голови ліквідаційної комісії міського банку. Разом з тим, унекролозі зазначалося, що покійний страждав хворобою серця, що й послужило причиною смерті. Того ж дня за померлого Пілічева в Соборній Харлампіївській церкві була відслужена заупокійна літургія та відбулось поховання [11].

З оголошень у «Мариупольской жизни» про час, на який були призначені церковні відправи над тілом померлого перед похованням та під час похорону, а також – на 9-й, 40-й дні та річницю після смерті можна дізнатися, що найближчими до покійного були його донька та зять – Єлизавета Дмитрівна та Микола Михайлович Плещееви [12–14].

Так, тезово виглядає життя та кончина непересічного представника мариупольської комерційної верхівки кінця ХІХ – початку ХХ ст., що відбиває певні грані міської повсякденності.

Література

1. РДІА. Ф. 1287, оп. 38, спр. 3038, арк. 52 зв. – 53.
2. РДІА. Ф. 1288, оп. 5, спр. 51, арк. 100 зв. – 101.
3. РДІА. Ф. 1287, оп. 38, спр. 3038, арк. 52 зв. – 53.
4. Там само.
5. Торговые депутации // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. СПб.: Типография Акц. Общ. «Изд. Дело», Брокгауз–Ефрон, 1901. Т. ХХХІІІ-а, с. 618–619.
6. РДІА. Ф. 1288, оп. 5, спр. 51, арк. 100 зв. – 101.
7. РДІА. Ф. 1288. оп. 5–1900, спр. 158, арк. 98 зв. – 99.
8. Об установлении нового сословия под названием Почётных Граждан. Манифест // ПСЗ. 1832. Том 7. №5284. С. 194.
9. Мариупольская жизнь. 1913. 18 декабря. №2166.
10. Мариупольская жизнь. 1913. 17 декабря. №2165.
11. Мариупольская жизнь. 1913. 18 декабря. №2166.
12. Мариупольская жизнь. 1913. 22 декабря. №2170.
13. Мариупольская жизнь. 1914. 23 января. №2192.
14. Мариупольская жизнь. 1914. 14 декабря. №2455.

УДК 930.1:394(477.6)"187/191"

Коробка Ю.В.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та археології

ВІДОБРАЖЕННЯ У ПРЕСІ ВПЛИВУ ПРОМИСЛОВОГО ПЕРЕВОРОТУ НА ПОВСЯКДЕННІ ПРАКТИКИ ВИРОБНИЧО-ПРОМИСЛОВОГО ПЕРСОНАЛУ КОМПАНІЇ ДЖОНА ЮЗА

У джерельній базі відтворення впливу промислової революції та урбанізації на повсякденне життя городян 1860-х рр. – початку ХХ ст. у підросійській Україні важливе місце посідає преса. Газети містили відомості про результати бурхливої індустріалізації, яка незгладимою печаткою лягала на усі життєві реалії міст. Розмаїття газетного матеріалу, його широка географія надає можливість врахувати якомога більшу сукупність

фактів, необхідних для реконструкції щоденних практик, потрібних для більш повного розуміння історичного минулого, врахування всіх його характерних ознак.

У цьому плані нас зацікавила невелика стаття «Що придбають французи у Юзівці», опублікована 1913 р. у харківській газеті «Утро» за підписом Григорій Угльов [1, с. 3] та передрукована в «Мариупольскойжизни» [2, с. 6]. Замітка побачила світ у зв'язку із поширеннямнеобґрунтованих чуток про те, що французькі власники гірничозаводських підприємств у Донецькому басейні закупили або збираються закупити контрольний пакет акцій у головних розпорядників Новоросійського товариства (синів Дж. Юза). Чутки були марними, утім, хай там як, відомості про розвиток фамільної компанії Юзів, селища Юзівки з газетного матеріалу можуть стати елементами реконструкції повсякденного життя місцевих міських жителів.

Привертає увагу той факт, що у статті згадується легенда про Джона Юза, який в Англії, до започаткування гірничопромислової компанії, ніби був простим ковалем. Водночас тут же спростовуються ці відомості та повідомляється, що в 1867 р. він виконував обов'язки директора (менеджера – Ю.К.) Мілвольського залізопрокатного та суднобудівного заводу.

Автор, відтіняючи енергійність та підприємливість Дж. Юза, що кинула його на терени Донеччини, повідомляє, як він під час ознайомчої поїздки об'їздив Слов'яносербський і Бахмутський повіти та, як завдяки розповідям селян та чабанів, знайшов серед пустельних солончаків вугільні поклади в долині Кальміуса, де згодом розгорнулася Юзівка. Діловий хист підприємця виявився, за повідомленням статті, у тому, що в Лондоні він, за узгодженням з імперськими урядовими колами, заснував компанію «Новоросійське товариство» з капіталом 300 тис. франків та уклав 18 квітня 1869 р. із російським урядом контракт. У відповідності до цієї угоди компанія отримала землю для заводу та копальні, а також премію до 1880 р.: 50 коп. за кожен пуд рейок, причому щорічна виробка їх мала бути не менше 300 тис. пудів. Водночас ця угода зобов'язувала «Новоросійське товариство» виплавляти чавуну не менше 6000 пудів та здійснювати видобуток не менше 120 тис. пудів вугілля.

На початку своєї діяльності на теренах Російської імперії Джон Юз зустрівся з великими труднощами – не знав мови, звичаїв, не мав побутових зручностей. Він поселився в хаті, укритій соломою, в маєтку поміщика Смольянинова. Привертає увагу те, що автор статті називає це помешкання «запорозьким зимівником». Це підтверджує існування здавна на теренах Донеччини козацьких традицій влаштування житла.

Юз влаштував перевезення з Англії механізмів для майбутнього заводу до Таганрозького порту. На місце, де мало будуватися металургійне підприємство, перші машини привезли з Таганрога на волах, по липкій непролазній грязюці. З Англії приїхали й перші робітники. Вже 24 січня 1872 р. запалали вогні першої домни, почали з'їжджатися робітники, навколо зароджувалася промисловість, утворювались нові підприємства.

За відомостями автора статті, на 1913 р. компанія спадкоємців Дж. Юза володіла 20 тис. десятин землі. Юзівка була фабричним поселенням із населенням 50 тис. жителів. Тут розпочалась банківська діяльність, яку вели відділення контори Державного банку та філії декількох інших банків. Селище мало дві власні електричні станції з щоденним виробництвом до 300 тис. кВт•год. Товариство володіло рятувальною копальною станцією.

Основним підприємством компанії був металургійний завод, який автор, небезпідставно, назвав першим в імперії за потужністю. Працювало на заводі до 20 тис. осіб. Підприємство мало у своєму складі доменне (7 доменних печей) і мартенівське (6 – 8

печей) виробництва, щодобова потужність яких становила відповідно – 80 та 35 тисяч пудів металу, і два бесемерівські конвертори місткістю по 800 – 850 пуд. Випуск щорічної продукції коксового виробництва становив 25 млн пудів коксу найвищої якості. Рейковий цех виробляв щороку 75 тис. пудів рейок, залізопрокатний – постачав на ринок до 10 млн пуд. заліза на рік та до 3000 пуд. листового й покрівельного заліза. Спеціальний цех виготовляв до 800 тис. пудів фасонного заліза, мав ковальський, котельний, ливарний та механічний відділи.

Автор статті звернув увагу на такий важливий показник модернізації, як наявність у компанії своїх залізниць, протяжність яких загалом сягнула 130 верст та їх рухомого складу – 27 паровозів і 400 вагонів. До того ж «Новоросійське товариство» дбало про освіту, в школах навчалось до 1500 дітей, викладацький персонал становив 50 осіб.

Стаття в газеті демонструє доброзичливе ставлення автора до Джона Юза та створеної ним компанії. Він підсумовує з легким почуттям душевного болю – «Ось що купують французи у Юзівці».

Як бачимо, пресова замітка, по-перше, змалювала непересічного підприємця, одного з представників рушійної сили ринкової економіки, з-поміж іншого, і в царини його буденного життя. По-друге, в ній відображено, в основному, технічний бік промислового перевороту, в ході якого постала компанія, металургійний завод та селище Юзівка. З-поміж іншого, у такий спосіб віддзеркалились техніко-технологічні особливості повсякденної виробничої діяльності інженерного персоналу та робітників. По-третє, за межами розгляду залишилися соціальний та цивілізаційний процес цієї локальної трансформації в просторі функціонування іноземного акціонерного товариства.

Вільям Таубман, американський біограф Хрущова, добре обізнаний на реаліях соціально-побутових умов жителів Юзівки, зобразив їх дуже далекими від безтурботно-щасливих. Зокрема, він зазначав, що індустріальний розвиток набагато випереджав будівництво житла та розвиток інфраструктури. Англіїців та інших іноземців – власників та керуючих копалень – це не стосувалося. Вони жили в «англійській колонії» – акуратних будинках, на вулицях, обсаджених деревами, з електрикою та централізованим водопостачанням. Але інші райони поселення справляли жалюгідне враження. «Бруд, сморід та насильство», – цитує Таубман якогось революціонера для характеристики становища в робітничих частинах Юзівки напередодні Першої світової війни. Спомини іншого очевидця, наведені у біографічному науковому творі: «Чорна земля, чорні дороги... На всій копальні жодного деревця, жодного кущика: немає ні ставка, ні струмочка. Навколо одноманітність, випалений сонцем степ» [4, с. 50].

У такий спосіб представлено у пресі та споминах урбанізацію й модернізацію на теренах Катеринославської губернії на прикладі постаті Дж. Юза та заводського поселення.

Література

3. Утро. – 1913. – 27 августа. – №2063.
4. Мариупольская жизнь. – 1913. – 31 августа. – №2077.
5. Куліков В.О. Підприємства й суспільство в заводських і шахтарських поселеннях Донбасу та Придніпров'я в 1870–1917 рр.: монографія / В.О. Куліков. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. – 388 с.
6. Таубман У. Хрущев / Уильям Таубман; пер. с англ. Н.Л. Холмогоровой. – 2-е изд. – М.: Молодая гвардия, 2008. – 850 с.

УДК352.07(477.5/6)